

Ölver jämte Åskatla. Uppfattningen vinner stöd genom det faktum, att kvinnonamnet *Askatla* tidigare är känt, då däremot en svagform *Askatli* till *Askætill* icke finns belagd. Kvinnonamnet förekommer i DR 120 och Reichenau-nekrologiet. Såväl det enkla *Katla* som andra sammansättningar med *-katla* (*Arn-*, *Hall-*, *Odd-*, *Porkatla*) äro välkända. Medan *Katla* finns belagt från fornsvensk tid (Vita Anskarii) samt ev. i ortnamn (Kattleberg, Skepplanda sn, Vg), tillhöra dessa andra sammansättningar egentligen västnordiskt område, företrädesvis Island. Se även E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 71. Placeringen antyder också, att tillägget snarast är avsett som korrektur, jfr Sö 179, U 45, DR 55 och 218, där ristningarna korrigerats med hela ord placerade omedelbart utanför slingan just där de i sammanhanget rätteligen skola läsas. På samma sätt ha enstaka utelämnade runor markerats i flera sörmländska och uppländska ristningar, t.ex. Sö 2, 34, 338, U 92, 108, samt i DR 401. Man kunde ha väntat, att ristaren jämväl korrigerat numerus hos predikatsverbet. Så är emellertid icke fallet.

Om inskriftens första namn *OlviR* se Vg 87, om *SigtryggR*, som även förekommer på Vg 98, se U 98.

Uttrycket *Guð drottinn* förekommer i ytterligare några runinskrifter, U 627, 759, 1143, DR 380 (Bornholm). Skrivningen **ut** (**yt**?) för *and* är eljest icke känd.

Ristningens anordning med det rikt ornamentala korset gör ett ganska främmande intryck i Västergötland. Snarare erinrar stenen om vissa sörmländska, t.ex. Sö 174.

Södra Lundby sn, kyrkan.

Från 1672 finns följande anteckning av Benedictus Magni (avskr. i J. P. Carlmark, *Antiqviteter I*, Stifts- o. Landsbibl., Skara): »Uti Lundby [S. Lundby] kyrka inför dören ligger en sten, som säges vara Runeskrift uppå.» Någon runsten finns emellertid icke nämnd i 1829 års kyrkoinventarium (ATA), ej heller i inventarieförteckningen 1918 (ATA). Kyrkan har ombyggt flera gånger, särskilt grundligt på 1780-talet.

128. Öster-Bitterna sn, Per Jonsgården.

Pl. 108.

Litteratur: B 985, L 1391, T 33. Jonas Johannis Lechander, *Anteckning* ²⁴/₄ 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, *Antiqviteter I*, Stifts- o. Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 91; A. Blomberg, *Öster- och Västerbitterna socknar* (1929), s. 48; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 320; *Handlingar* 1935 i ATA.

Äldre avbildningar: U. Christofersson, bläckteckning 1687 jämte renritning för B 985 (i KB F 1 7 a, bl. 13), träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 985); blyertsteckning (osign., odat., i Fullständig Bautil); O. Erlandsson, träsnitt (i T 33).

Runstenen står rest i en stenig hage 2,5 km. Ö om Bitterna kyrka, 100 m. Ö om Per Jonsgården. Platsen ligger c:a 800 m. NNÖ om Öster-Bitterna gamla kyrkostad invid gamla bygatan. Byn brann 1861, men stenen, som stod 40 m. från det egentliga brandområdet, förblev oskadad. På 1600-talet tycks den ha haft samma placering. J. J. Lechander 1672: »Vid Öster Bitterna by», U. Christofersson 1687: »Wed Österbitterna By» (B 985: »Öster-Betterna Sockn. J Byn»; L 1391: »Öster Betterna socken. Vid kyrkobyen»).

Grå granit. Höjd 2,23 m., bredd 1,65 m. Stenen står direkt på berget, stödd av mindre stenar.

Inskrift:

hakun · ouk · þurkutR · risþu · stin · þina · iftiR · faþur · sin · r - - - buṭa · kuþan ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Hakon ok Þorgotr restu sten þenna æftiR faður sinn ..., bonda goðan.

»Håkan och Torgöt reste denna sten efter ..., sin fader, en god bonde.»

Till läsningen: Runorna äro flerstädes grunda, men alla ord äro säkra fränsett den dödes namn. 1 h är skadad på mitten genom ett stort bortfall; bistavarna skönjas till höger. 5 n är otydlig. 6 o är säker. 29 i

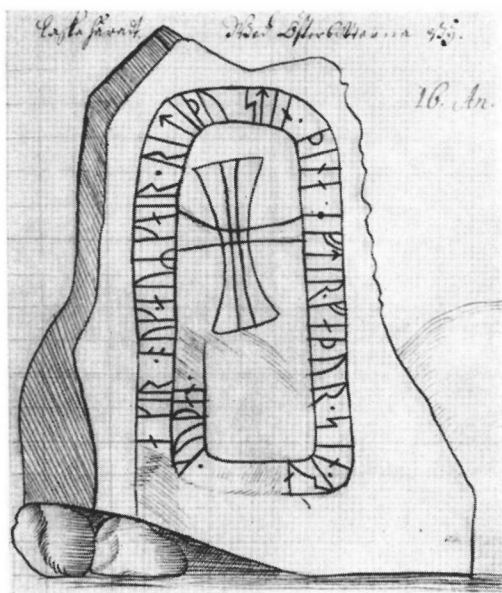

Fig. 216. Vg 128. Öster-Bitterna sn, Per Jonsgården.
Efter teckning av Christofersson.

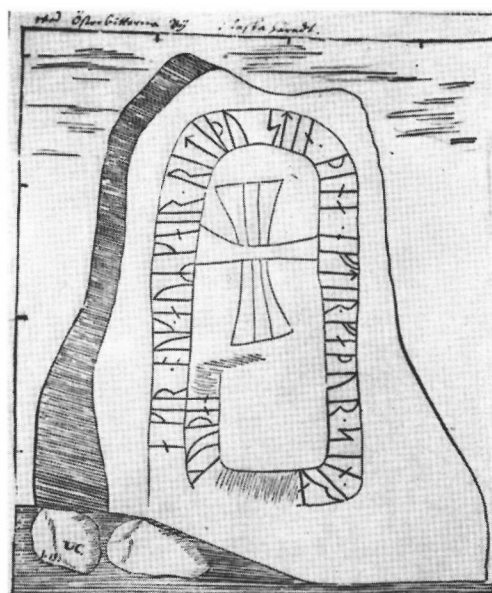

Fig. 217. Vg 128. Öster-Bitterna sn, Per Jonsgården. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 985).

är ej stungen. Mellan 42 **r** och sk före 46 **b** är en flagring med plats för tre runor, av vilka svaga spår äro skönjbara, utan att man dock kan sluta sig till vilka runor som bildat namnet på den döde. 46 **b** är otydlig. Därefter finns före ett tydligt sk plats för tre runor. Dessa äro på grund av flagring otydliga. I 47 **u** äro hst:s och bst:s nedre delar jämförelsevis tydliga. Därefter synas spår av nedre hälften av en hst och upptill möjligen svaga spår av två **t**-bistavar. Sedan följer ytterligare en runa, vars övre hälft är helt försvunnen. 52 **p** har förlorat nedre hälften genom flagring. Sk efter 59 **n** är otydligt.

Christoferssons teckning 1687 visar en tämligen avvikande läsning: **akir · ouk · aukair · ritipu stin · pina · eftir · fapur · sin · ra kupan**. Liljegren upptager denna läsning. — Inskriftens båda första namn läsas av Torin på samma sätt som av Christofersson. R. 46–49 samt 53–54 lämnas olästa.

Om namnet *Hakon* se Sm 16 och Sö 260, om *Porgetr*, som förekommer även på Vg 117, se Sö 336. Inskriftens tredje namn kan möjligen ha varit **rafn Hrafn**.

Vilske härad.

Vilske härad har en tämligen långsträckt form i riktning N-S och gränisar i V till Gäsene, Laske och Skånings härader, i Ö till Gudhems, Vartofta och Frökinds härader. Vilske tillhörde under medeltiden Gudhems bo i Västergötlands sydöstra fjärding och kan enligt ÄVgL:s bötesstadga beräknas ha haft ungefär $\frac{1}{40}$ av landskapets befolkning.

I Vilske härad ha funnits 5 runinskrifter: 2 i Grolanda sn, 2 i Marka sn och en i Vilske-Kleva sn. De övriga 7 socknarna sakna runstenar.

Av de 5 inskrifterna finnas 2 på resta stenar: Vg 130, 133; de övriga 3 tillhöra liggande gravstenar: Vg 129, 131, 132. 4 av stenarna äro bevarade: Vg 129, 130, 132, 133; en är förkommen: Vg 131.

De båda resta stenarna Vg 130 och 133 befinna sig nu på eller i närheten av ursprunglig plats. Vg 130 har visserligen en tid haft annan placering men sedan återförts. Vg 132 har sin plats inne i Marka kyrka, utanför vars murar den först iakttogs. Vg 129 förvaras i Skara museum.

Av de bevarade stenarna äro Vg 130 och 133 hela med oskadad ristning. Gravstenarna Vg 129 och 132 äro sönderslagna, men av den förstnämnda fattas endast några skärvor; av den sistnämnda återstå två större fragment. I båda fallen äro ytskadorna stora och inskrifterna till väsentliga delar utplånade. Runinskriften på den försvunna gravstenen Vg 131 har av tillgängligt bildmaterial att döma varit oskadad.

2 stenar (Vg 130 och 131) avbildades 1687 av Antikvitetskollegiets tecknare Ulf Christofersson. Dessa bilder ha tryckts i J. Göransson, *Bautil* (1750). Båda inskrifterna ha registrerats i J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833). Under slutet av 1800-talet påträffades Vg 129. Vg 132 och 133 observerades först på 1900-talet. Den sistnämnda, som låg kullfallen med inskriftssidan nedåt, hade tidigare gällt för bautasten.

129. Grolanda sn, Skärvums kyrkogård. Nu i Skara museum.

Pl. 111.

Litteratur: T 74. P. A. Säve, *Berättelse* 1863, s. 39 (ATA, delvis tr. i ATS 3, 1873, s. 121); S. Söderberg o. E. Brate, *Ölands runinskrifter* (1900-06), s. 31 not 2; P. Öhlin, *De passiva konstruktionerna i fornsvenskan* (1918), s. 20; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 365; S. Gardell, *Gravmonument från Sveriges medeltid I* (1937, rev. 1945), nr 661; I. Lindquist, *Religiösa runtexter* 2, *Sparlösastenen* (Skrifter utg. av Vet. Soc. i Lund, 1940), s. 98; A. Janzén, *Grolandastenen* (i: Göteborgs Högskolas årsskrift 47, 1941: 15); E. Hjärne i *Saga och sed* 1945, s. 58 f.

Äldre avbildningar: Säve, bläckteckning (i a. a.); S. Welin, teckning (VFA), träsnitt (i T 74); Gardell a. a. 2 (1937, rev. 1946), s. 60.

Runstenen, en trefasad gravsten, förvaras nu i Skara museum.

Tidigare har stenen legat på Skärvums gamla kyrkogård vid Kyrkbol i Grolanda sn. Här fann P. A. Säve den år 1863 »å den öfvergifna kyrkogården ... söder om den nedrifna kyrkan, nu en grushop». Skärvums